

actione creativa, sed eductiva. In hac autem questione nostra sermo est non de possibilitate assumptionis aut elevationis creaturæ ad quamlibet actionem inferioris ordinis, sed precise ad actionem sine ullo præsupposito subjecto, quæ ab omnibus agnoscitur altioris ac præstantissimi et plane divini ordinis. Quamobrem verum fundamentum contrariæ opinionis reapse huc revocatur, ut contendat, rationes probantes impossibilitatem creaturæ, quæ ceu causa principalis creet, minus efficaces esse, ut evincant etiam impossibilitatem causæ instrumentalis; itemque rationes theologicas excludentes possibilitatem creaturæ, quæ virtute creandi prædita sit, posse limitari ad solam causam principalem.

Probatur propositio 2.º Quamvis equidem fatear parum probare rationes quasdam, ad hanc propositionem positive probandam afferri solitas (1); nihilominus probationes 3.º et 4.º loco adductæ in præcedenti articulo, ut ostenderemus, creaturam non posse esse causam creationis principalem, videntur efficacitatem suam retinere etiam in præsentī materia. Nam illæ demonstrant creationem esse genus actionis, ad ordinem altiore et exclusivum Dei pertinens. Quod si verum est, nullæ partes in creatione possunt esse creaturæ, sive ut causæ principalis, sive ut instrumentalis, quandoquidem etiam tum, cum instrumentum ad nobilissimum opus assumitur, non exiit nativam conditionem requirentem modum operandi ex præsupposito subjecto.

Dices. Quamdiu non ostendatur repugnantia oppositi, standum est pro potentia Dei, valentis communicare virtutem creandi per modum instrumenti; hoc enim commendat perfectionem Dei Optimi Maximi.—Bene quidem; sed si probabilius ostenditur repugnantia oppositi, probabilius quoque neganda est Deo potentia faciendi, quod probabilius repugnat. Cæterum sive dicatur posse Deus communicare virtutem creaturæ, ut concurrat ad creandum instar instrumenti, sive non posse, opinor, æque commendari perfectionem Dei; nam tandem creatura etiamsi elevaretur, non mutaret suam naturam, nec perfectior in se redderetur, nec crearet nisi per ipsissimam virtutem Dei, quam nos ejus solius propriam

(1) Cfr. apud Suarez, loc. cit. sect. 3, num. 6, 9 seqq.

attestamur. Idque clarius patet, si supponatur sententia nostratum, qui elevationes istas creaturæ ad altiore aliquam operationem generatim fieri tuentur non quidem per altiore virtutem Dei ipsi causæ, quæ elevatur, impressam, aut eidem inhærentem, quemadmodum volunt Thomistæ, sed per auxilium extrinsecum seu per meram assistentiam omnipotentis, supernaturali decreto applicatæ ad concurrendum cum illa causa (1).

CAPUT III DE CONSERVATIONE RERUM A DEO

Quod sæpe alias fecimus, id in hac quoque questione præstandum nobis esse duximus, ut primo ipsam rei, de qua sermo est, existentiam et veritatem stabiliamus, mox naturam modumque investigemus (2).

ARTICULUS I

Utrum omnis res creata indigeat, ut a Deo positive conservetur in esse.

248. Conservatio bifariam accipi potest, active seu ex parte causæ conservantis, et passive seu ex parte ipsius rei conservatæ. Passive nihil est aliud, quam permansio rei in esse dependenter a sua causa; active autem est ipsa actio vel influxus causæ, rem in suo esse sustentantis. Verum nota, bifariam dici posse rem conservari ex parte causæ conservantis, *directe et per se* aut etiam positive, atque *indirecte et per accidens* aut negative. Indirecte ac negative dicitur una res conservare aliam, quando removet impedimenta, vel præpedit

Conservatio
passiva
et activa

Conservatio
directa
et per se
ac conservatio

(1) Cfr. Lossada, *Phys. tract. 2, disp. 6, cap. 5, num. 42*.

(2) Videatur de hac re S. Thomas, 1 p. quæst. 104, art. 1 et 2; *Contr. Gent. lib. 3, cap. 65; de potent., quæst. 5^a, art. 1.*

indirecta
et per accidens.

actionem, per quam hæc periret, vel corumperetur: sic dicitur sal quasdam res conservare, quia præservat illas, ne per actiones causarum naturalium corrumpantur; et si aliquis puerum custodiat, ne cadat in ignem, dicitur eum conservare (1). Conservatio hæc, ut vides, aut non continet positivam actionem, aut certe non illam exercet directe circa rem, quæ conservatur in *esse*, sed solum circa aliam, cujus actione res illa naturaliter periret. Conservatio e converso directa vel positiva exercetur circa ipsam rem conservatam, ut hæc permaneat in *esse*. Quæ nullibi melius intelligitur, quam in spiritualibus substantiis, quæ contrarium non habent, cujus actione corrumpi valeant; quare eatenus conservari dicuntur, quatenus directe ac positive in suo *esse* sustentantur. Et de hac conservatione directa et positiva nos agimus in præsentem. Jam proposita controversia intelligi potest bifariam, assertive atque exclusive: assertive, videlicet, utrum Deus reapse conservet res omnes in *esse*; exclusive autem, utrum solus Deus eas conservet, ita ut nulla res efficienter concurrat ad conservationem sui vel alterius rei: et in utroque sensu quæstio resolvenda est.

§ I.—UTRUM DEUS REAPSE CONSERVET POSITIVE
RES OMNES IN ESSE.

249. Circa præsentem controversiam in hoc sensu propositam, nulla est opinionum varietas inter scriptores catholicos. Quamvis qui negant Deum *immediate* operari in omni operatione creaturæ, seu concurrere ad omnem causarum creaturarum actionem et effectum, consequenter cogentur negare rem omnem creatam seu omne ens per participationem, pendere immediate ab actuali influxu Dei; quia quod non pendet in fieri, neque in *esse* pendeat (2). Verum sententia negans Deum immediate operari in omni operatione creaturæ, mox in sequenti disputatione profligabitur.

(1) S. Thom. 1^a p., quæst. 104, art. 1.

(2) Suarez, *Metaphys.* disput. 21, sect. 1, num. 3.

PROPOSITIO 1.^a Omnia entia creata pendent in suo *esse* ex divina conservatione, seu nullum ens creatum in *esse* permanere potest nisi a Deo positive conservetur.

Veritas hæc non uno in loco sacrorum Bibliorum doceri videtur. *Quomodo posset aliquid permanere nisi voluisses; aut quod a te revocatum non eset, quomodo conservaretur?* (1). Et Alibi: *Qui (Filius) cum sit splendor gloria et figura substantiæ ejus portans omnia verbo virtutis suæ* (2). Id est, interpretatur S. Anselmus, *sursum tenet, ne decidant, et in nihilum revertantur, unde creata ab ipso fuerant. Item: Omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et omnia in ipso constant* (3). Quæ verba sic explicat S. Joannes Chrysostomus: *In ipsum omnia pendent quia duntaxat ipsum inclinari et annuere satis est ad conservandum*. Eodem spectant illa solatio plena Apostoli verba: *In ipso (nempe Dei actione atque influxu) vivimus, movemur, et sumus* (4). Denique aliis omissis, Christus Dominus sic disertè elocutus est. *Pater meus usque modo operatur, et ego operor* (5). Quæ verba declarans S. Augustinus: *Sic credamus, inquit, vel si possumus, etiam intelligamus, usque nunc operari Deum, ut si conditis ab eo rebus operatio subtrahatur, intereant* (6). Eademque verba S. Gregorius Nazianzenus de gubernatione rerum et conservatione interpretatur (7).

Patres vero loculentius eandem tradidere doctrinam. S. Augustinus tractans illa verba *Genesis* (8): *Requievit Deus die septimo ab universo opere, quod pararat*, scribit intelligenda esse de requie a novis operibus ex nihilo condendis, non vero a conditis gubernandis et conservandis. *Alioquin, inquit, continuo dilaberentur. Creatoris namque potentia et omnipotentis atque omnitenentis virtus causa subsistendi est omni creaturæ. Quæ virtus ab eis, quæ creata sunt, regendis, si aliquando*

Omnia
entia creata
pendent
in suo esse
ex divina
conservatione.

(1) *Sapient.* cap. 11, vers. 26.

(2) *Hebr.* cap. 1, vers. 3.

(3) *Coloss.* cap. 1, vers. 17.

(4) *Act. Apost.* cap. 17, vers. 28.

(5) *Joann.* cap. 5, vers. 17.

(6) S. August., *De Genes. ad litter.* lib. 5, cap. 220. Cfr. *ibid.* lib. 9, cap. 5.

(7) S. Gregor. Nazianzenus, orat. 2 de *Theolog.*, quæst. 36.

(8) *Genes.* cap. 2, vers. 2.

cessaret, simul et illorum cessaret species, omnisque natura concideret. Neque enim, sicut structuram adium cum fabricaverit quis, abscedit, atque illo cessante atque abscedente stat opus ejus, ita vel in ictu oculi mundus stare poterit, si Deus ei regimen sui subtraxerit (1). Quod tamen S. Doctor non probat ratione, sed Scripturæ duntaxat testimoniis confirmat (2). Similia docet S. Gregorius M.: Aliud est esse, aliud principaliter esse, aliud mutabiliter atque aliud immutabiliter esse. Sunt enim hæc omnia, sed principaliter non sunt, quia in semet-ipsis minime subsistunt. Et nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaquam possunt. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumque essentia rursus ad nihilum tenderet, nisi eam auctori omnium regiminis manu teneret (3). Nec aliter S. Joannes Damascenus: Ipsa, inquit, rerum conditarum compages et conservatio atque gubernatio Deum esse, qui universam banc rerum molem coagmentavit, eamque tueatur, et conservet, eique perpetuo prospiciat, nos docet (4). Ac denique S. Anselmus: Dubium nonnisi irrationali menti esse potest, quod cuncta, quæ facta sunt, eodem ipso sustinente vigent, et perseverant esse, quamdiu sunt, quo faciente de nihilo habent esse, quod sunt. Sicut nihil factum est nisi per creatricem præsentem essentiam, ita nihil viget nisi per ejus servatricem potentiam (5). Sed jam ratione.

Prob. 1.º propositio argumento S. Thomæ, quod in hunc modum propono. Res, quæ simpliciter et absolute postulant actionem alicujus causæ, ut sint, pendet ab illa causa non modo in fieri, sed etiam in conservari, ita ut non possint permanere in esse nisi per actionem illius causæ. Atqui res cunctæ creatæ absolute ac simpliciter postulant actionem causæ primæ, Dei, ut sint. Ergo non possunt permanere in esse, nisi a Deo conserventur.

Consequentia bona est: Major autem et Minor probandæ sunt, sed prius necesse est terminos ipsos declarare.

Quid sit
effectum
pendere a

(1) S. Agust. *De Genes. ad litter.* lib. 4, cap. 12.

(2) *Nempe Actuum Apost.* cap. 17, vers. 28; *Sapient.* cap. 7 vers. 24, et cap. 8, vers. 1; *Joann.* cap. 5, vers. 17.

(3) R. Greg. M., *Moral.* lib. 16, cap. 18. Cfr. homil. 17 in *Ezechiel.*

(4) *De fide orthod.* lib. 1, cap. 3.

(5) S. Anselm., *Monolog.* cap. 12. Cfr. cap. 13.

Effectus tum dicitur pendere ab aliqua causa tantummodo quoad fieri, cum producitur quidem, seu fit hic et nunc ab illa, posset tamen esse sine illa, videlicet per alterius causæ productionem. Sic Alexander M. pependit quoad fieri a patre suo Philippo, quia de facto ab illo generatus esse accepit; verum non fuit essentialiter illi generari a Philippo, ac proinde esse dependenter ab eo, quia potuit eandem naturam individuum accipere ab alio patre, vel a solo Deo. Idemque sentiendum est generatim de quovis effectu individuo respectu causæ, a qua producitur. Dicitur effectus pendere a causa quoad esse, quando non potest esse accipere nisi per actionem illius præcisæ causæ, a qua fit, vel producitur. Sic materia prima, anima humana et angelus pendet a Deo non solum quoad fieri, sed etiam quoad esse, quia non possunt existentiam sortiri nisi per creationem a Deo (1). Itaque jam

Probatur Minor, quia sine divina efficientia nihil potest esse etiam eorum, quæ a causis secundis producuntur; quandoquidem nihil potest a causis secundis produci, nisi ad eorum actionem concurrat Deus, ut in sequenti disputatione probandum erit. E converso sola divina efficientia potest produci quælibet res. Ergo nulla res esse potest nisi dependenter ab actione Dei, ac proinde omnes res absolute ac simpliciter postulant actionem illius, ut sint (2).

Probatur Major. Quando effectus pendet in fieri ab aliqua causa, tamdiu pendet ab illa, quamdiu durat ipsum fieri, quia tamdiu præcisè durat influxus effectivus illius causæ, fieri vero effectus tum cessat, cum cessat influxus et actio ejusdem causæ. Ergo quando effectus pendet a causa directe ac per se primo securum esse, tamdiu debet pendere, quamdiu durat ipsum esse, ita ut hoc non possit permanere cessante actione causæ, quod perinde est, ac non posse subsistere, nisi ab illa positive conservetur (3).

Confirmatur a) Esse cujuslibet creaturæ ratione sui et essentialiter postulat influxum causæ primæ, ut sit aliquando in rerum natura. Ergo quamdiu est, eundem influxum

(1) Cfr. Suarez, *Metaphys.* disp. 21, sect. 1, num. 7 et 8.

(2) Cfr. Suarez, loc. cit., num. 9, 10.

(3) Cfr. Suarez, *ibid.* num. 11.

causa in fieri
et quid in
esse.

postulat, quia semper est idem, et quod essentialiter ac per se primo convenit alicui, semper ei convenit.

Confirmatur 3) Permanentia seu duratio in *esse*, vel est aliquid præter ipsum primum *esse*, ut nonnulli volunt (1), vel non. Si primum eligas, quamvis minus probabile sit, illud procul dubio pendet a Deo; siquidem quidquid quomolibet fit in rerum natura, non potest fieri neque existentiam sortiri nisi operante Deo, quemadmodum inferius patebit. Sin alterum velis, pendet pariter a Deo, ac proinde sicut *esse* rei creatæ, ut primo sit, essentialiter a Deo pendet, ita etiam pendet, ut diutius perduret, quoniam quamdiu est, semper idem est (2).

Prob. 2.º Ad omnipotentiam perfectumque dominium Dei spectat, ut possit rem quamvis in nihilum redigere. Atqui id non posset, nisi omnia positive conservet in *esse*. Nam annihilatio non est actio positiva, cum non habeat terminum positivum. Ergo non concipitur, quomodo possit locum habere nisi negativo influxu, videlicet per cessationem actionis, per quam res prius in *esse* sustentabatur, quod profecto supponit, Deum positivo influxu et actione rem juxta conservare in *esse* (3).

Immo vero sunt substantiæ quædam, nempe immateriales et materia prima, quæ nec destrui nec perire ullatenus possunt nisi sola annihilatione; non enim proprie corrumpi queunt, sicut corpora et composita, quibus proinde spoliandis existentia Deo non alius modus suppetit præter annihilationem.

Prob. 3.º Deo tribuendum est quidquid perfectissimum cogitari potest. Atqui ad magnam perfectionem Dei spectat, ut omnia quæcumque sunt, esse non possint nisi dependentes ab eo, quod perinde est, atque omnia conservari debere in *esse*. Ergo....

Minor patet, quia quamvis res absolute possint esse vel non esse, nec ex eo quod sint, major Deo perfectio accrescat; tamen supposito quod sint, magnam arguit perfectionem

(1) Vide *Ontolog.* num. 362, pag. 1049.
 (2) Cfr. Suarez, loc. cit., num. 12.
 (3) Cfr. Suarez, loc. cit. num. 14.

Dei, quod pendeant in *esse* ab ejus nutu, et dominio ejusdem penitus subjiciantur, ut ne per instans quidem retinere valeant *esse* sine jugi Dei conservantis influxu atque actione, sicut lumen pendet a sole. Secus enim posset concipi ens, a quo magis penderent creature in *esse*, quodque perfectius exerceret in eas dominium.

Atque hæc veritas ipsis quoque Philosophis ethnicis comperta esse dicitur, prout refert de multis S. Justinus M. (1), et Eugubinus (2), ac de Platonis Marsilius Ficinus (3), qua de re videri possunt Suarez et Conimbricenses, qui alios quoque laudant ejusdem veritatis assertores (4).

250. Objic. 1.º «Quod non potest non esse, non indiget, ut conservetur in *esse*, sicut quod non potest abscedere non indiget, ut conservetur, ne abscedat. Sed quædam creature sunt, quæ secundum suam naturam non possunt non esse. Ergo non omnes creature indigent ut a Deo conserventur in *esse*.» Prob. Minor. «Quod per se inest alicui, necesse est ei inesse, sicut necessarium est binarium esse parem, et impossibile est eum esse imparem.» Sed esse inest per se substantiis immaterialibus, cum sint formæ subsistentes vel non dependentes a materia in essendo et incorruptibiles (5).

Respondeo, *conc.* Major., *neg.* Minor., Ad cujus probationem. *dist.* Major. Quod per se inest alicui tamquam ad essentiam ejus spectans vel ex ea necessario consequens, *conc.*; quod per se inest alicui supposito, tamen influxu causæ, a qua dependet *neg.* Et *contradistincta* Minore, *neg.* consequ.

Esse dicitur per se convenire substantiis immaterialibus, non quatenus per essentiam suam existant, vel essentialium debeat absolute *esse*; nihil enim est in rerum natura quod necessario creatum sit a Deo; vel nihil est inter omnia possibilis, quod exigat effici a Deo, et sic esse. Dicuntur autem immateriales substantiæ quodammodo necessario

Difficultates solute.

Que sensu dicitur esse convenire per se substantiis immaterialibus.

(1) In sua *Parænesi ad gentes*.
 (2) *De perenni Philosophia*, lib. 1.º, cap. 38.
 (3) *De Theologia Platonica*, lib. 2.º, cap. 1.
 (4) Suarez (loc. cit. sect. 1, num. 15), *Conimbricenses (Physicor)*, lib. 2, cap. 7, quæst. 10, art. 2). Cfr. Rhodes (*Philosoph. peripat.* lib. 2, disp. 7, quæst. 1, sect. 3, paragr. 1).
 (5) *Aquæ S. Thom.* 1 p., quæst. 104, art. 1.º, argum. 1.º

esse, *postquam creatæ a Deo sunt*; quia cum jam existunt, exigunt pergere in *esse*, propterea quod non habent contrarium, cujus naturali actione corrumpantur, ac pereant, sicut habent corpora mundana, quæ ex naturali actione aliorum corporum dissolvuntur. Ideoque cum Deus non sit destructor operum semel a se factorum, quamdiu inter agentia naturalia nihil est, quod substantiam aliquam valeat actione sua destruere, tenetur illam conservare, *si velit agere* secundum consentaneas naturæ rerum exigentias. Et in hoc sensu dicuntur substantiæ naturales per se esse vel necessario existere, postquam semel creatæ sunt, quia non habent intrinsicam potentiam passivam corruptionis, et solum perire valent per annihilationem (1). Annihilatio autem est modus quidam agendi præternaturalis et *quasi miraculosus*, ut mox declarabitur. Egregie Suarez: Entia incorruptibilia «licet secundum potentiam intrinsicam, et in ordine ad naturalia agentia dicantur entia necessaria, non tamen in ordine ad extrinsecam potentiam Dei, a qua semper ac continue pendent in suo *esse*. Unde licet dicantur per se esse in ordine ad intrinsicam causam, quia non per formam distinctam, sed per se habent *esse*, in quo subsistant, quod maxime verum est in immaterialibus substantiis, tamen in ordine ad causam extrinsecam non convenit illis per se esse, sed per superiorem causam et dependenter ab illa» (2).

Objic. 2.º Deus potentior est quolibet creato agente. Sed aliquod creatum agens potest communicare suo effectui, ut conservetur in *esse*, etiam ejus operatione cessante; sicut, cessante actione edificatoris, remanet domus, et, cessante actione ignis, remanet aqua calefacta per aliquod tempus. Ergo multo magis Deus potest suæ creaturæ conferre, quod conservetur in *esse*, sua operatione cessante (3).

Respond., *conc.* Major. et *neg* conseq. Quod enim effectus perduret etiam, cessante operatione suæ causæ creatæ, non est propter perfectionem hujus, sed propter imperfectionem. Nimirum ideo effectus esse potest, quin

(1) Cfr. alibi scripta de immortalitate vel incorruptibilitate animæ humanæ, *Psycholog.* vol. 3.º, num. 217, pag. 646.

(2) Suarez, *Metaphys. disp.* 21, sect. 1.^a, num. 16.

(3) Apud S. Thom. 1 part., quæst. 184, art. 1, argum. 2.º

conservetur a sua causa creata, quia solum pendet ab illa quoad *fieri*, non vero quoad *esse*, sed potest, esse independenter ab ea, sicut potuit fieri sine illa, prout in probationibus declaratum reliquimus.

Objic. 3.º Nihil violentum aut innaturale potest rei contingere nisi per actionem alicujus extrinsecæ causæ. Sed tendere ad non *esse* est violentum et innaturale cuiuslibet creaturæ semel existenti, siquidem quælibet creatura naturaliter appetit *esse*. Ergo nulla creatura potest tendere ad non *esse* nisi per actionem corruptivam extraneæ alicujus causæ. Atqui quædam sunt creaturæ, nempe immateriales, quæ corrumpi nequeunt per actionem naturalium causarum. Ergo ejusmodi creaturæ non possunt tendere ad non *esse*, etiam cessante Dei operatione (1).

Respond. *dist.* Minor. Tendere ad non *esse* positive, nempe per innatam propensionem est innaturale cuiuslibet creaturæ semel existenti, *conc.*, nam omnia appetunt *esse*, cum *esse* sit bonum omnium. Tendere ad non *esse* negative, quatenus nihil creatum sufficit sibi, ut sit, ideoque nisi ab alio sustentetur, pereat, necesse est, *nego.* *Distinguo* etiam conseq; si res quævis non indigeret positiva conservatione, ut permaneret in *esse*, *transse*; si res quævis indigeat positiva conservatione, quemadmodum satis demonstratum est, *nego*, nam res egens conservatione positiva potest perire solum ex eo, quod cesset actio causæ, qua conservabatur.

Et concessa Minore subsumpta, *nego* ultimum conseq. Argumentum ergo solum probat, quemadmodum notat S. Thomas (2), res immateriales, utpote quæ non habent contrarium, cujus actione corrumpi queant, sicut corpora, non indigere conservatione indirecta, per quam præserventur ab actione contrarii agentis; nullatenus autem evincit esse ullam rem creatam, quæ non indigeat positiva conservatione Dei, de qua nos agimus in præsentī controversia.

Instabis. Quælibet res retinet, quod sibi datur, donec eo privetur. Ergo quælibet res potest retinere *esse*, quod in sui productione accepit, donec illud per positivam actionem sibi

(1) Apud S. Thom. 1 p., quæst. 104, art. 1, argum. 3.º

(2) *Loc. nup. cit.*, ad 3.um.

auferatur, ideoque non indiget conservatione, saltem directa et positiva, sed ut summum indirecta, si sermo sit de substantiis corruptibilibus, ut nempe præserventur adversus incursum contrariorum agentium, per quæ illa privari possunt suo esse.

Respondeo, nego conseq. Si enim ostensum est nullam rem sibi sufficere, ut sit, sed subsistere nequit nisi per positivam et jugem actionem conservativam, planum est, quod amittet esse acceptum, quamvis illud ipsa sibi non auferat ex eo solum, quod cesset jugis ille influxus vel actio causæ, sine qua non potest subsistere.

Objic. 4.º Si Deus conservat positive res in esse, id fiet per aliquam actionem. Atqui non potest hoc dici. Nam per illam actionem Dei conservantis vel fieret ipsum esse creature, quod esse nequit, quia quod jam est, non fit; vel fieret aliquid aliud superadditum, quod etiam perperam diceretur, quia tunc quamdiu res conservatur, continue aliquid ei auferetur, id vero et experientiæ et rationi repugnat (1).

Respond. dist. Major.: id fieret per aliquam actionem novam, *neg.*; per eandem continuatam, *conc.*

Et **contradist. Minore,** ad cujus probationem, *nego* utrumque membrum. Quia sicut in conservatione nulla datur nova actio, ita nec quidpiam de novo producitur, sed idem esse rei primo acceptum in sui productione, quod non perit, quamdiu conservatur, perseverat, vel continuatur continuatione actionis. Verum hæc pendet ex inferius probandis circa identitatem actionis primo productivæ ac conservativæ (2).

Objic. 5.º Videtur ad potentiam Dei spectare, ut possit tales effectus producere, qui postquam facti sunt, in suo esse permaneant, etiam cessante illius operatione, sicut quo major est potentia et industria humani artificis, poterit solidiora construere opera, quæ diu ac perpetuo conserventur sine interventu suo.

Respond. neg. assertum. Contrarium enim ostendimus, in probationibus. Quod enim nihil possit esse vel momento temporis absque positivo influxu Dei, nihilque efugiat dominium

(1) Apud S. Thom. 1 p., quæst. 104, art. 1.º, argum. 4.º

(2) Cfr. Suarez, loc. cit. num. 16.

Creatoris, a quo possunt omnia in nihilum verti, multo luculentius commendat potentiam et perfectionem Dei, quam si esset aliquid, quod aut posset in esse permanere sine divino influxu, aut non posset a Deo in nihilum redigi (1).

Objic. 6.º «Deus continet in suo esse materiam et omnes formas, excepta rationali, interventu mutuo earum causalitatis; et compositum per partes, ex quibus coalescit; et omnia corpora corruptibilia ope suorum accidentium et proprietatum. Ergo saltem non omnia immediate conservat» (2).

Respondeo, hanc objectionem non tam impetere ipsam conservationem, quam postulare, ut declaretur modus ejusdem, quod præstandum est in sequenti paragrapho.

§ II.—QUO FACTO DEUS RES CUNCTAS CONSERVET IN ESSE.

251. Ut dubium hoc melius resolvatur, probe nota duplici actionis genere res primo fieri posse, creatione atque educatione vel generatione. Generantur illæ res, quarum formæ educuntur de potentia materiæ, vel quæ fiunt ex præsupposito subjecto: talia sunt generatim omnia composita sive substantialia sive accidentalia, quorum productio debetur generatim causis creatis cum concursu Dei, causæ primæ, sine cujus operatione repugnat quidpiam ab illis effici, prout in sequenti disputatione probabitur. Et ratio est, quia composita producuntur ex eo, quod formæ illorum producantur de potentia materiæ, illique uniantur; formæ autem omnes, sive accidentales seu accidentia, sive substantiales materiales, educuntur de potentia materiæ per causas secundas simul cum concursu Dei. Quæ omnia constant ex probatis et declaratis in *Cosmologia*. Creantur vero per se omnes substantiæ vel formæ subsistentes atque immateriales, quæ cum non dependant in esse a subjecto, ita nec fieri possunt ex præsupposito subjecto. Possunt etiam creari divinitus composita vel etiam formæ materiales per miraculum, et dicuntur creari per accidentem, quia creantur non ex exigentia naturæ illarum, sicut

Status
questionis.

(1) Vide P. Suarez, loc. nup. cit. num. 17.

(2) Apud Conimbricensis. *Physicor.* lib. 2, cap. 7, quæst. 10 art. 1.º argum. 5.º, apud quos etiam soluta videri queunt præcedentes objectiones, ibid., art. 3.

formæ immateriales, sed præter naturalem existentiam propter extrinsecam aliquam causam. Jam ex probatis in præcedenti paragrapho constat Deum omnia positive atque immediate seu per actionem suam propriam conservare. Dubitatur autem, utrum omnia *solutis* conservet, an etiam ipsæ res creatæ partialiter concurrant cum Deo ad ejusmodi conservationem.

Et ad conservandam rem aliquam in *esse*, præter Deum concurrere intelligi posset primo res ipsa, quæ conservatur, ita ut ipsa *se* efficienter conservet; deinde causæ, per quas producta est, ac tandem aliquæ aliæ causæ naturales. Nonnulli ergo, quos tacite refert P. Leonardus Lessius, ac vocat recentiores (1), rati minorem efficacitatem sufficere ad conservandam rem in *esse*, quam ad primo producendam, voluerunt effectum semel existentem concurrere partialiter cum Deo ad sui conservationem, sicut experientia novimus res quasdam ipsa sua firmitate ac soliditate ad sui conservationem juvare. Quam sententiam dudum tenuisse Gandavensem Henricum (2) et alios, scribit Didacus Ruiz de Montoya (3). Quam ad rem posset ipse quoque Aristoteles laudari, cujus sunt illa verba: *Generat nihil se ipsum, sed conservat* (4). Verum communis sententia negat posse rem aliquam in sui ipsius conservationem ne inadequate quidem vel partialiter concurrere: quam tumentur Lessius (5) et Ruiz de Montoya (6), apud quem plurimi alii, ac postea PP. Joannes Martinon (7), Thomas Carleton Compton (8), Arriaga (9), Soarez Lusitanus (10), Lince (11) aliique.

(1) Lessius, *De perfect. divin.* lib. 10, cap. 4.

(2) *Quodlib.* 1.º quæst. 6, post. med.; et *Quodlib.* 9, quæst. 1.º circa medium.

(3) Ruiz de Montoya, *de Provident.*, disp. 5.^a

(4) *De anim.*, libr. 2, text. 47.

(5) Loc. cit. et *Summo Bono*, lib. 3.º, num. 31.

(6) Loc. cit. sect. 8.

(7) *De Deo*, tom. 1, disput. 54, sect. 1, fin.

(8) *De Deo*, disput. 24, sect. 4.

(9) *Physic.*, disp. 9, sect. 6.

(10) *Physicor.*, tract. 2, disput. 5, sect. 1, num. 342.

(11) *Physicor.* lib. 5, tract. 4, cap. 5.

Quod vero attinet ad conservationem aliarum rerum a se distinctarum auctores videntur in quibusdam convenire, et in quibusdam aliis discrepare. Consentunt in primis in eo, quod substantiæ immateriales, utpote a solo Deo creatæ, a solo Deo conserventur; conveniunt etiam in eo quod quedam aliæ, quæ perennem fluxum a sua causa exposcunt, ut v. gr. lumen, a fonte luminis, non a solo Deo, conserventur, sed pendeant etiam ex partiali concursu causæ creatæ. Discrepare autem dicunt respectu eorum effectuum non creatorum, qui, adhuc cessante causæ suæ actione, perdurant. Et de iis P. Petrus Fonseca (1) opinatur, illos conservari per causas generales, nempe influentiam cælorum, solis et intelligentiæ seu angeli, a quo veteres arbi trabantur moveri cælos (2). Eademque est sententia P. Didaci Ruiz de Montoya (3), quam ipse supponit esse communissimam. Et idem diserte docet S. Thomas (4). Alii vero contra sentiunt, dicentes, predictos effectus a solo Deo adæquate conservari sine interventu effectivo aliarum causarum creatarum; quæ est opinio P. Lonnardi Lessii, Martinonis, Soarez lusitani (5), Antonii Bernaldi Quiros (6) et aliorum, itemque Doctoris Eximii (7), qui pro se laudat Capreolum (8), et inducit S. Thomam sic loquentem (9). *Actio agentis corporalis non se extendit ultra motum; et ideo est instrumentum primi agentis in educatione formarum de potentia in actum, quæ est per motum, non autem in conservatione earum, nisi quatenus ex aliquo motu dispositiones in materia retinentur, quibus materia sit propria formæ. Sic enim per motum corporum cælestium inferiora conservantur in esse. Quæ opinio diversitas pendet ex varietate sententiarum apud priscos doctores circa efficacitatem corporum cælestium in sublunaria, majorem*

(1) *Metaphys.* lib. 5, cap. 2, quæst. 9, sect. 2.

(2) *Cfr. Cosmolog.* num. 32, pag. 78, 79 seqq.

(3) *De Provident.* disp. 5, sect. 7 et 8.

(4) 1.º p., quæst. 104, art. 2.

(5) Locis nuper citatis.

(6) *Curs. philos. Physic.* tract. 30, disp. 60, sect. 3, num. 10.

(7) *Metaphys.* disp. 21, sect. 3, num. 4 seqq.

(8) 2.º dist. 1, quæst. 2, art. 3, ad 4.um contra 3.^{am} conclus.

(9) *De potent.* quæst. 5, art. 1, ad 7.um

minoremve, prout ipsam horum substantiam immediate attingerent, concurrendo id illius productionem, vel immediate solum attingerent prævias aliquas dispositiones necessarias ad eductionem formæ.

252. PROPOSITIO 2.^a Si sermo sit de conservatione indirecta et per accidens, certum est posse res corporeas ab aliis rebus creatis conservari.

Si sermo sit de conservatione indirecta et per accidens, possunt res corporeæ ab aliis conservari.

Probatur, quia manifestum est, quod etiam in rebus corporalibus nulla sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium, et per hoc dicuntur rerum conservativa, sicut sal impedit carnes a putrefactione et simile est in multis aliis (1).

Porro res, quæ hoc pacto conservantur, sunt corporeæ, prout exprimitur in ipsa propositionis enuntiatione, quia solum illa contrarium habent, et actioni aliorum agentium obnoxia sunt, a quibus corrumpi possunt. At vero rebus immaterialibus nihil hujusmodi accidere potest. Res autem, a quibus corpora indirecte conservari queunt, sunt non solum corpora, sed etiam spiritus; ab his enim multo efficacius, quam a corporibus, res corruptibiles a cladē præservari valent.

253. PROPOSITIO 3.^a Si vero sermo sit de conservatione positiva et directa, in primis nulla res creata potest se ipsam immediate conservare vel partialiter: Deus vero omnia per se atque immediate conservat, alia quidem solus, alia simul cum aliis causis creatis.

Nulla res creata conservat se ipsam directe ac positive.

Prima pars: Nulla res creata conservat seipsam conservatione directa et positiva, probatur illa fundamentali ratione, qua usi sumus in præcedenti paragrapho. Omnis res creata est insufficientis ex se ad essendum. Ergo non potest se conservare. Prob. conseq. Si ex se non est sufficiens ad essendum, singulis instantibus perire deberet ex se; sicut grave, quod, ne ruat, manu fulciri debet, singulis instantibus rueret, nisi manu teneretur. Et ratio est, quia illius entis, quod ex se non est sufficiens ad existendum, proprietates essentialis est ex se non esse, sed rationem sufficientem sui esse aliunde repetere, nempe ex ente a se. Secus ens ab alio converteretur in ens quodammodo a se.

(1) S. Thom., 1^a p., quest. 104, art. 2.

Dices. α) Omne ens semel existens appetit esse. Ergo quomodo dici vere potest omnis rei creatæ proprietates essentialis esse ex se non esse? β) Entia creata multa virtutem habent producendi, ac proinde dandi esse aliis substantiis ejusdem speciei. Ergo possunt se conservare, quandoquidem minus videtur requiri ad conservandam rem, quam ad primo producendam. γ) Nec obstat, quod nihil possit causare in instanti, in quo jam non est, quia potest dici res existens in instanti A causare suum esse pro instanti B sequenti, fere sicut docent Thomistæ sacramenta agere causando gratiam in primo instanti sui non esse seu cum præterierunt. δ) Saltem vivencia vita vegetativa se conservant. Nam vita vegetativa conservatur nutritione. At nutritio est operatio immanens ipsius viventis. Ergo vivens vegetativa vita se conservat. ε) Accedit, quod subjectum conservat accidentia, quæ ab alia extranea causa sibi adveniunt, ut paries albedinem, etc. Cur ergo res non possit conservare esse sibi tributum a sua causa?

Respondeo ad α) nullam inesse in doctrina nostra contradictionem. Substantiæ permanentes, secus atque res successivæ; habent naturam aptam, ut diu perseverent in esse, saltem quamdiu per contrariam aliorum agentium naturalium actionem non fatiscant. Ergo Deus, qui non est naturarum destructor, nec per se pœnitet operis sui, oportet, ut substantias ejusmodi conservet in esse, quamdiu non postulet aliud conflictus aliarum causarum naturalium. Et in hoc sensu res permanentes ratione suæ nature capacis diu existere dicuntur appetere esse: ex quo tamen non sequitur, quod illæ debeant, aut etiam possint, sibi dare esse, quo conserventur. Aliud enim est appetere esse, et aliud posse sibi tribuere esse. Quot res potest appetere appetitu etiam ordinatissimo mendicus, quibus tamen perpetuo carere debet, nisi ab alio sibi donentur?

Respondeo ad β), dist. antec. Supposito quod a Deo conserventur, *conc.*; secus, *nego.*, nam esse est causæ conditio et fundamentum prævie requisitum ad quidpiam causandum, quod tamen non est in manu sua: nec illud esse in manu sua probatur, ex eo solum quod quis, eo posito, multa alia possit facere. Tum *nego* conseq., cujus etiam probationem

Quo sensu res dicuntur appetere esse.

nego. Quamquam enim si sermo sit de accidentibus ac dispositionibus ad productionem alicujus substantiæ prævie requisitis, possit verum esse, quod minus requiratur ad conservationem, quam ad primam rei productionem, quia nimirum forma conservatur in materia etiam cum accidentibus et dispositionibus in gradu remissiori, quam necesse fuisset ad primam illius introductionem; verum ad conservandum ipsum *esse* substantiale rei non minor efficacia requiritur in causa, quam ad primo illud producendum. Ad illud vero, quod adjungebatur de modo, quo creatura posset se conservare causando suum *esse* pro futuro instanti, nihil necesse est me respondere. Nam ego non desumpsi probationem propositionis mere ex eo, quod nihil possit causare in instanti, in quo jam non est. Itaque ab hac questione omnino præcindo (1).

Respondeo ad γ), *neg.* assertum. Et ad probationem, *dist.* Major. Vita vegetativa conservatur nutritione remote, *trans-eal*; formaliter, ita ut nutritio ipsa sit formalis conservatio, *neg.* Concedo Minor., et simili modo *disting.* conseq.

Instabis. Vivere viventibus est *esse*. Ergo nutrirî perinde est viventi, ac *esse*. Respondeo, *nego* iterum conseq. Revoca in mentem quod suo loco diximus in *Psychologia*, explicantes definitionem vitæ, nimirum duplicem esse vitam, substantialem vel in actu primo et accidentalem vel in actu secundo. Vita substantialis et in actu primo est ipsum *esse* substantiale viventis; et sic vivere substantiale est *esse* substantiale viventibus. Vita vero accidentalis seu in actu secundo operatio vitalis, quæ patitur nutritio est vita et vivere accidentale. Ergo nutrirî non est viventi perinde, ac *esse* vel vivere substantiale viventis, sed tantum accidentale.

Respondeo ad δ), *dist.* anteced. Subjectum conservat accidentia, etc., quamdiu ipsum sustentetur in *esse*, *conced.*; nisi sustentetur, *neg.* Cum enim Deus, ut iterum id notem, non sit naturarum destructor, conservat etiam accidentia et formas impressas alicui subjecto, quamdiu nulla est causa naturalis exigens interitum earum. Quid ergo mirum, si

(1) Cfr. *Ontolog.*, num. 401, pag. 1153.

subjectum existens formas vel accidentia aliunde sibi adventitia conservet in *esse*?

Tum *nego* conseq. et paritatem in mea quidem opinione, non distinguente realiter essentiam et existentiam rei existentis; nam secundum hanc opinionem essentia non est subjectum physicum et reale existentie, nec ipsa existentia est forma vel actus realis ejusdem, sed utraque est una eademque res, quæ proinde aut utraque conservatur, aut utraque perit. Secus atque accidit in subjecto, de quo sermo est in antecedente. Verum si tu malueris essentiam realiter ab existentia distinguere, tum dicam essentiam realem, quamdiu talis permanet, existentiam suam conservare, fere sicut paries conservat albedinem, non quia ipsa essentia efficienter conservat *esse*, sed quia Deus conservat illud. Cum enim essentia realis non possit separari a sua existentia, Deus debet ei existentiam tribuere, quamdiu illa permaneat in sua realitate.

Secunda pars propositionis: *Deus omnia per se atque immediate conservat*, non eget reapse probatione, sed tantum posita est, ut melius intelligatur, quod probatum reliquimus in præcedenti paragrapho. Si enim Deus non omnia immediate ac per se agendo seu propria, ut ita dicam, personali operatione in *esse* conservaret, jam verum non foret omne *esse* creatum absolute ac positive pendere ex actione Dei. Itaque sive Deus solus rem aliquam conservet, sive simul cum aliis, semper ipse agit per se; et solum dicitur quasdam res *mediis aliis causis* conservare, ad significandum consortium aliarum causarum, nullatenus vero ad excludendam suam propriam actionem. Eodem prorsus modo, quo Deus sua propria actione operatur, non solum cum ipse solus rem aliquam facit, sed etiam cum per causas creatas; nec dicitur *mediis illis* aliquid producere, nisi ad ostendendum, quod actio et effectus procedat a Deo simulque a causis creatis. Hoc ergo et nihil aliud exprimitur, cum dicitur Deus omnia per se atque immediate conservare.

Tertia pars: *Deus quædam conservat solus*, nempe quin ulla alia causa interveniat in illorum conservationem. Tales sunt materia prima et omnes substantiæ immateriales, angelus et rationalis anima, quæ per se creantur, seu quæ non

Deus
omnia per se
atque
immediate
conservat.

quædam
quidem solus,

possunt produci nisi per creationem. Et ratio est, quia cum esse hujuscemodi creaturarum nequeat attingi nisi actione creativa, ab eo solum conservari valet, qui virtute pollet creandi. Atqui solus Deus virtute creandi præditus est. Ergo solus Deus illud conservat.

Dixi tales esse substantias omnes, quæ *per se creantur*, quia si quid per accidens creatum est, videlicet præter exigentiam naturæ, Deo per miraculum operante; dummodo illud sit ex earum rerum genere, quæ a creaturis quoque partialiter conservari possunt ex modo dicendis, necesse non est, ut a solo Deo conservetur.

Quarta pars: *Deus quædam alia mediis, id est, simul cum aliis causis creatis conservat*, prout jacet in hac generalitate, est diserta doctrina S. Thomæ: qui postquam distinxisset conservationem directam et indirectam, sic enuntiat: *Utrouque autem modo aliqua res creata invenitur esse alterius rei conservativa* (1). Et mox speciatim de directa conservatione in hunc modum scribit: *Invenitur etiam, quod ab aliqua creatura pendet aliquis effectus secundum suum esse. Cum enim sunt multæ causæ ordinatæ, necesse est, quod effectus dependeat primo quidem et principaliter a causa prima, secundo vero ab omnibus causis mediis. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conservativa, secundo vero omnes mediæ causæ: et tanto magis, quanto causa fuerit altior et primæ causæ proximior. Unde superioribus causis, etiam in corporalibus rebus, attribuitur conservatio et permanentia rerum.* Ac tandem ita concludit: *Sic igitur dicendum, quod Deus conservat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis.*

Assertio vero probatur exemplis quorundam accidentium, de quibus nulla esse potest controversia. Sic enim lumen procul dubio conservatur a Deo, sed simul a suo fonte, sole, electro, etc.; species intentionales sensuum exteriorum pendunt etiam ab objecto illas gignente, ita ut illæ perdurent, quamdiu durat objecti actio, qua cessante, illico evanescent. Ipsi actus vitales cognitionis et appetitionis tamdiu conservantur in esse, quamdiu immanentem influxum exerit

(1) S. Thom. 1^a p., quest. 104, art. 2.

quorundam
alia mediis
causis
secundis.

potentia ad illos producendos. Motus denique, qui definitur *actus in potentia, prout in potentia*, quemadmodum in *Cosmologia* declaratum et explicatum reliquimus (1), pariter postulat, ut conservetur a Deo, quamdiu durat influxus motus. Nec dicas, motum saltem localem adhuc durare postquam cessavit impulsus motoris; quia id reapse non est verum, si vera sunt, quæ de causa motus localis in eadem *Cosmologia* docuimus, quam diximus esse qualitatem quamdam, *impetum*, mobili a motore impressam (2). Quamvis ergo motor semel impetum impresserit, nec eum iterare pergat, vel continuare, adhuc censetur conservare motum, quamdiu duret energia impetus ab illo impressi.

Si jam intimam rationem quæras, cur hactenus memorata accidentia conserventur partialiter a causis creatis, ea videtur petenda ex peculiari natura et conditione illorum, quia vel eorum esse videtur situm esse in fieri, ut dici potest de motu, vel certe naturalem dependentiam habet a suis causis in esse, quemadmodum explicat Doctor Eximius (3). Et hæc potest esse secunda probatio nostræ assertionis enuntians quædam a Deo simul cum causis creatis conservari.

Major est difficultas, si quæretur, utrum etiam substantiæ corporeæ conserventur partialiter ab aliis, nempe ab universalibus agentibus; nam ipsa *experientia compertum* est, substantias corporeas non conservari a causis *particularibus*, a quibus productæ sunt, cum adhuc illarum cessante actione, immo et illis pereuntibus, perdurent in esse. Quod agentia universalis, sol, calor, etc., concurrant partialiter aliquo modo ad conservandas substantias corporeas, videtur omnino concedendum; nam suo influxu favent, ut eas dispositiones accidentales, v. g., temperiei, habeant, sine quibus non potest forma unita materiæ permanere, ac proinde corpus fatiscit. Sic vivencia, sive vegetalia, sive animalia, sive etiam homo (4), ut notum est, nisi certam temperiem caloris et

Utrum
substantiæ
corporeæ
conserventur
partialiter
ab aliis causis
creatis.

(1) *Cosmolog.* num. 273 seqq., pag. 1001 seqq.

(2) *Cosmolog.* num. 313 seqq., pag. 1060 seqq.

(3) *Metaphys.* disp. 21, sect. 3, num. 14 seqq.

(4) Non perturberis audiens hominem aliquo modo conservari posse per agentia naturalia, cum supra dixerimus animam rationalem a solo Deo conservari. Nam homo non est anima rationalis, sed

convenientem organismi dispositionem servent, intereunt. Ergo agentia universalia, dum fovent ista accidentia, necessaria ad conservandum compositum corporeum; saltem *mediate* conservant in *esse* ipsam substantiam corporis. Et in hoc possunt convenire omnes, et fortasse in hoc sensu locutus est P. Didacus Ruiz de Montoya, cum supponit, ut nuper referebamus, *communem esse opinionem eorum, qui arbitrantur posse substantias corporeas ab agentibus universalibus partialiter conservari, nempe saltem mediate, videlicet conservando per suum influxum debitam temperiem ac dispositiones in corpore. Et hunc saltem sensum admittit locus S. Thomæ paulo superius exscriptus.*

Non est autem æque perspicuum, utrum agentia prædicta *immediate* conservent substantias corporeas, ita videlicet ut actio eorum conservativa per se attingat ipsam substantiam corporis, fere sicut dicuntur substantiæ corporeæ ad productionem aliarum substantiarum concurrere (1). Qua de re legi possunt auctores diversarum sententiarum superius laudati, quamvis illi quædam permisceant, quæ nunc in præsentii naturalium scientiarum statu non possunt admitti. Ego enim cum nullam satis idoneam rationem inveniam, rem in medio relinquo.

Et hæc quidem dicta sint de concursu et causalitate *effectiva*, quam exhibent creaturæ in rebus partialiter conservandis. Illud pro complemento addendum restat Deum, sicut quotiescumque mediis causis secundis operatur, præsupponit materiam, et non nisi dependenter ab illa formas educit, ut tandem novus effectus existat; ita res conservare dependenter a materia, et sic materiam in genere causalitatis

Materia concurrat ad formam conservationem

compositum ex anima rationali et corpore; unde anima rationalis creatur a solo Deo, homo vero non creatur, sed generatur a parentibus, quippe qui ad eam dispositionem perducunt materiam, ut exigat animam rationalem creati, et materię uniri, et præterea ad hanc ipsam unionem animæ rationalis cum materia aliquo modo concurrunt secundum dicta in *Psychologia* vol. 3.º, num. 267, pag. 853. Sic ergo ex eo quod anima rationalis a solo Deo conservetur, non sequitur, quod homo etiam a solo Deo conservari debeat.

(1) Vide *Cosmolog.* cum 352, pag. 1193 seqq.; num. 368, pag. 1235 seqq.

non *efficientis*, sed *materialis* concurrere ad conservationem rei. Nam Deus non conservat formam in materia, nisi quamdiu hæc apta et disposita est ad recipiendam talem formam; et tunc conservare desinit formam aliquam in materia, quando actio naturalium causarum post consentaneam mutationem et alterationem dispositionum novam inducit formam in corpus, ut v. g. cum ignis comburit lignum, quæ præcedentis formæ, cum qua incompossibilis est, exulsiōnem vel interitum postulat. Simili modo potest dici etiam Deus ipsam materiam primam conservare mediis formis; quia cum naturaliter saltem (1) non possit esse in rerum natura, quamdiu est possibilis forma aliqua, quæ materiam actuet, illa conservari potest, ac porro debet ex dicendis circa annihilationem. Ac tum solum necesse foret illam annihilare, cum esset naturaliter impossibilis forma capax illam informandi: quod est impossibile.

in genere causarum, non efficientis, sed materialis,

et videt aliam formam quodammodo concurrere ad materiam conservationem.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

254. **Objic. 1.º** Eadem actione Deus est conservator, qua et creator. Sed Deus est immediate creator omnium. Ergo et immediate, seu nullis aliis causis concurrentibus, est omnium conservator (2).

Difficultates solute.

Respondeo, dist. Major. Eadem actione est Deus conservator et creator respectu eorum quæ per se seu ex naturæ exigentia creantur, *conc.*; respectu eorum, quæ per accidens seu præter naturæ exigentiam creantur, *nego*. *Distinguo* etiam Minor. In prima rerum productione, *trans.*; in productione novarum substantiarum, *nego*. Tum *neg.* consequ.

Quamquam Deus creator sit, et in vero sensu mundum creaverit; ex hoc tamen non cogimur dicere, omnia et singula corpora initio producta in proprio sensu creata fuisse, ita ut etiam formæ ipsæ materiales, actione vere creativa, non veroeductiva, existerint. Verum quidquid sit de hoc dicendum, certum est in continuâ corporum productione jam Deum non

(1) Vide *Cosmolog.* num. 153, 154, pag. 581. *Dices* 3.º; et pag. 584 seqq.

(2) Apud S. Thom. 1 p., quæst. 104, art. 2, argum. 1.º

agere actione creativa, sed eductiva, cooperando cum causis secundis ad producendos earum effectus. Itaque etiamsi Deus omnia in prima mundi molitione creasse dicamus, non sequitur, quod omnia corpora, quæcumque sint nunc in rerum natura, debeat conservare ipse solus, quia hæc saltem corpora hodierna non sunt creata, sed generata vel actione eductiva producta. Accedit, quod etiamsi corpora omnia in prima mundi productione, vere creata fuissent, non fuissent per se creata, sed tantum per accidens; quia nimirum illa erant ejusdem speciei, ac alia quæ jam non creantur, sed generantur, nec proinde ex intrinseca natura sua exigebant creari. Ergo nec ex eo quod creata fuissent, postulasset a solo Deo conservari, quemadmodum paulo superius monuimus (1).

Objic. 2.º Effectus conservantur in esse ab eo, quod est causa eorum non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse; ex dictis in primo hujusce capituli articulo. Sed nulla causa creata est causa suorum effectuum nisi secundum fieri. Ergo nulla causa creata potest vel partialiter concurrere ad conservationem ullius effectus (2).

Respondeo, dist. Major. Intelligendo hanc doctrinam in sensu assertivo, *conc.*; in sensu exclusivo, *neg.* Et concessa Minore, *neg.* conseq. Nimirum cum probaremus veritatem conservationis, eam deduximus ex eo, quod res, quæ ab aliquo pendunt tum secundum fieri tum secundum esse, non possint non pendere ab eo, quamdiu sunt; verum ex hoc non sequitur, nec nos diximus, rem aliquam non posse conservari etiam per concursum partialem cause alicujus, a qua illa pendeat solum secundum fieri. Potest enim rectus ordo institutus a divina providentia requirere, ut causæ quoque creatæ partialiter et secundario concurrant ad conservandam rem, quæ non pendet ab eis secundum esse.

Objic. 3.º Unaquæque res proximior est sibi, quam rei alteri. Sed non potest ulli creaturæ communicari, quod

(1) Forte in objectione cum Deus omnia creasse dicitur, vis non est in eo, quod precise creaverit creatione propria et pura seu non admixta eductivæ actioni, sed in eo quod Deus solus res produxerit sine aliorum agentium concursu. Verum etiam in hac hypothesi obiectio soluta manet hac observatione postremo loco facta.

(2) Apud S. Thom. 1 p. quest. 104, art. 2, argum. 3.º

conservet se ipsam. Ergo multo minus quod conservet aliam, ideoque solus Deus omnia conservare dicendus est (1).

Respond. neg. conseq. Quia sicut nulli effectui præstari potest, quod sit causa sui ipsius, potest tamen ei præstari, quod sit causa alterius; ita etiam nulli effectui præstari potest, quod sit sui ipsius conservativus, potest tamen ei præstari, quod sit conservativus alterius (2).

ARTICULUS II.

De natura conservationis, ubi utrum eadem sit actio productio rei et conservatio.

255. Conservatio dici consuevit *continuata rei creatio vel effectio*. Quod verissimum pronuntiatum sic interpretatus est Petrus Bayle (3), ut conservationem conciperet instar novæ productionis rei, quæ singulis instantibus iteretur. Unde concludere potuit, nos singulis instantibus in alios converti. Verum consecutio hæc absurda est et plane homine omnis Philosophiæ ignorantissimo digna. Si enim res potest conservari eadem permanendo, quo jure statuitur nos singulis instantibus mutari, vel in alios converti? Si vero impossibile est, rem conservari, nisi jugi serie reproductionum, in quibus res in aliam convertitur, reapse non datur conservatio, res enim quæ in aliam mutatur, nullatenus conservari dicitur; itemque nullum jam esset ens permanens in natura, quandoquidem omnia singulis instantibus perirent.

Cæterum conservationem instar reproductionis concepit multo ante Bayle Gandavensis Henricus, non tamen ita ut hæc reproductio haberet pro termino rem aliam novam, sed eandem numero, quæ prius producta fuerat. Existimavit enim Henricus Gandavensis primum rei productionem et subsequentem conservationem esse duas actiones re distinctas,

(1) Apud S. Thom. 1 p. quest. 104, art. 2.º, argum. 2.º.

(2) S. Thom. ibid., ad 2.um.

(3) In suo *Dictionary*, art. *Pyrrhon*.

Sententia Petri Bayle et absurda illatio.

Sententia veterum quorundam Scholasticorum.

rei opponitur
communis
ceterorum
doctrina:

quarum prima res acquirit esse, altera illud retinet diutius (1). Idemque opinati esse dicuntur Gregorius Ariminensis (2) et Aureolus (3). Contraria opinio communissima tenet «conservationem non esse aliam actionem a creatione secundum rem aut modum realem, sed solum connotatione quadam aut negatione inclusa seu ratione distingui. Nam creatio importat effectiorem rei, connotando, quod antea non fuerit; conservatio autem dicit eandem effectiorem, connotando, quod res antea jam fuerit (4). Ita docet S. Thomas (5) et cum eo communiter Thomistæ ac nostrates. Hæc sententia vera est, dummodo recte intelligatur, prout eam intelligunt ejus assertores. Nimirum vera est, quatenus conservatio ex sua ratione non requirit, ut distinguatur a prima rei productione; sed quod distinguatur, vel non distinguatur pendet ex eo, quod res conservetur ab iisdem causis, a quibus producta est, vel a diversis. Quo sensu interpretantur, et sectantur frequentissime nostri communem sententiam cum Eximio Doctore (6), Georgio Rhodes (7), Antonio Bernaldo Quiros (8), Ludovico Lossada (9), etc., etc.

256. PROPOSITIO 1.^a Quando effectus conservatur ab eadem vel iisdem causis, a quibus productus est, prout fit v. g. in conservatione rei per se creatae, productio et conservatio non re distinguuntur, sed ratione tantum vel connotatione atque habitudine.

Quando
effectus conser-
vatur ab eadem
vel iisdem
causis, a quibus
productus est,
productio et

Probatur primo, primam rei productionem et conservationem re non distingui sive specificè sive individue; quia nullum est principium, unde actiones illæ in primis specificè distinguantur. Nam actiones ex alibi dictis distingui possunt specificè bifariam, ratione termini, si nimirum termini diversi

(1) Henric., *Quodlib.* 1, quæst. 7.

(2) *Quodlib.* 9, quæst. 1.

(3) 2.º dist. 1, art. 2.

(4) Suarez, *Metaphys. disp.* 21, sect. 2, num. 2.

(5) 1 p. quæst. 104, art. 1, ad 4.um; de potent., quæst. 3, art. 3, ad 6.um; et quæst. 5, art. 1, ad 2.um.

(6) Loc. nup. cit., num. 3, seqq.

(7) *Philos. perip.* lib. 2, disp. 7, quæst. 1, sect. 3, paragr. 3.

(8) *Curs. Philos.* tract. 3, disp. 61, sect. 3.

(9) *Physic.* tract. 3, disp., cap. 2, num. 20.

sint, quamvis causa sit eadem, et ratione causarum, quando licet terminus sit idem, causæ variantur (1). Ergo ubi et terminus productus et conservatus est idem, et eadem quoque causa producens et conservans, eadem esse dicenda est species actionis productio et conservatio. Quod si prima rei productio et conservatio, ubi eadem est omnino causa producens et conservans, specificè eadem est; eadem quoque est actio individua. «Quis enim credat solem vel lucernam alia actione illuminare hunc ærem, cum primo applicatur, et deinceps? Quis enim fuisset in causa, ut prior actio interrumpetur, vel cessaret, ut alia deinde inchoaretur? Rursus deberet prima actio tantum per instans nostri temporis durare, quia qua ratione amplius duraret, semper durare posset; subsequens actio ergo vel duraret per aliud simile instans tantum, et sic essent duo instantia immediata; vel duraret per totum subsequens tempus, quo res conservatur, et tum eadem, vel majori ratione idem dici poterit de priori actione, et vitabitur illa superflua multiplicatio actionum. Adde, quod illa secunda actio inchoanda esset per ultimum non esse, quod est præter naturam talium actionum (2). Item in visione beata, verbi gratia, alia est actio, qua Beatus primo videt Deum, et qua deinde perseverat in visione Dei. Et ita prima actio non esset beatitudo, neque de se perpetua, quod est absurdum. Immo hoc admittere in quacumque corporali visione vel in omni intellectione et volitione, est præter omnem rationem et præter experientiam, quantum in hac re intervenire potest. Immo vix est homini possibile, perseverare tantum per instans in actione vitali, quam exercet. Mirum etiam esset, quod in agente naturali, verbi gratia, visu, variaretur actio non mutato principio, neque objecto, neque passo, neque effectu. Et similiter quod in agente libero multiplicaretur actio absque usu novo libertatis. Tandem actio habet unitatem ex termino et principio vel etiam ex passo, si versetur circa illud; sed productio et conservatio habent eundem omnino terminum; ergo si principium sit

conservatio
re non
distinguatur,

(1) Vide *Ontolog.* num. 360, 361, pag. 1045.

(2) Vide dicta in *Cosmolog.*, num. 371, pag. 1246, ubi de modis incipiendi et desinendi.

idem, ut supponimus, actio, de qua agimus, erit eadem, quia creatio nullum habet subjectum, idem autem est servata proportione in actione et conservatione, quæ fit ex subjecto, si passum sit idem» (1).

Dices. Possunt actiones distingui etiam ex tempore; quapropter Aristoteles ad motus unitatem requirit unitatem temporis (2). Atqui creatio et conservatio fiunt in diversis temporibus, videlicet creatio in primo instanti, conservatio vero in toto reliquo tempore. Ergo... Et confirmatur, quia si Deus annihilaret angelum, et postea eundem crearet, actio ista creandi esset diversa, solum quia diverso tempore fieret. Ergo creatio et conservatio, cum diversis temporibus fiant, diversæ actiones dicendæ sunt (3).

Respond., *neg.* Minor. Ex sententia Aristotelis satis est idem tempus continuum, «ut motus sit idem, et consequenter ut actio sit eadem. At in præsentem instans, quo fit creatio, continue conjungitur cum tempore subsequenti, quo durat conservatio; *continue*, inquam, eo modo, quo potest indivisibilis terminus rei divisibili immediate copulari; hoc ergo satis esset, ut illa actio esset una, et ideo sæpe dicit Divus Thomas, conservationem esse quasi continuatam creationem. Quod non est intelligendum de continuatione propria, sed nostro modo intelligendi, seu per coexistentiam ad veram successionem continuam. Continuatio enim proprie dicta solum est in re divisibili, creatio autem et conservatio sunt una actio indivisibilis; unde ejus unitas major est, ejusque duratio non est per successionem nec per veram continuationem, sed per ejusdem indivisibilis actionis permanentiam nam quando non est successio in termino vel acquisitione termini, neque in actione esse potest; hic autem non est successio in termino, quia est *esse* substantiale indivisibile, neque in acquisitione ejus, quia simul totum acquiritur, et simul totum conservatur. Quo fit, ut cum dicitur productio ac conservatio durare uno tempore continuo, intelligendum id sit de tempore extrinseco, cui illa actio coexistit; nam si sit sermo de intrinseca

(1) Suarez, loc. cit. num. 3.

(2) Cfr. *Cosmolog.* num. 293, pag. 1033 3) tertiam.

(3) Apud Suarez, loc. cit. num. 4 et 6.

duratione, potius est unum instans aut ævum indivisibile, quod totum simul incipit in primo instanti, totumque perseverat toto tempore sequente, et in singulis partibus ac instantibus ejus» (1).

Unde etiam ad confirmationem respondeo, *transmisso* antecedente, *negando* conseq. Quia si Deus annihilaret, et iterum crearet angelum, darentur duæ actiones interruptæ ac discretæ, dum in nostra sententia circa conservationem non datur nisi una continuata. Quare non est paritas. *Transmissi* autem antecedens, quia necesse non est definire nunc, utrum, si Deus annihilaret angelum, et iterum crearet, deberet illum diversa actione reproducere, an non posset reproducere eadem numero actione, qua primo creaverat, quemadmodum existimat P. Suarez (2). Id enim necessarium non est ad solvendam difficultatem.

Dixi secundo loco, conservationem distingui ratione a creatione. Idque probatur ex communi modo loquendi et concipiendi. Quia res non dicitur conservari in primo instanti, cum jam conservari dicitur. Est ergo aliquod discrimen inter hæc, quod sufficienter declaratum modo jam enuntiato, quia nimirum creatio connotat negationem *esse* prius habiti, conservatio vero connotat possessionem ejusdem *esse* prius habiti (3).

Quæ cum ita sint, conservatio rei per se creatæ est actio de genere suo creativa, quia identificatur cum creatione.

257. PROPOSITIO 2.^a Quando res non conservatur per easdem causas, per quas creata est, productio et conservatio non sunt eadem actio, sed distinctæ; quamvis hujusmodi distinctio est potius materialis et per accidens.

Probatur prima pars ex eo quod, cum terminus actionis est unus idemque, diversitas principiorum vel causarum sufficit ad diversificandas actiones, ut in probanda præcedenti propositione assumebam. Atqui res primo effecta et conservata eadem est. Ergo si causæ primo producentes, et mox

sed tantum, ratione,

et quo modo.

Quando res non conservatur per easdem causas, per quas producta sit, productio et

(1) Suarez, loc. cit. num. 4.

(2) Loc. cit. num. 6.

(3) Suarez, loc. cit. num. 7, ubi plura.

conservatio re distinctæ aguntur: conservantes distinctæ sint, productio et conservatio rei distinctæ actiones dicendæ sunt.

unde substantiæ generantur, actione diversa conservantur,

Hinc vero sequitur 1.º substantias, quæ communiter generantur, diversa actione conservari. Et ratio est, quia istæ substantiæ generantur actione eductiva a propriis causis earum, cooperante utique Deo, quæ causæ mox jam non amplius influunt in effectuum suorum conservationem. Conservantur autem a Deo, et quidem solo, saltem in sententia eorum, qui negant universalia agentia, in rerum conservationem influentia, immediate attingere ipsum esse substantiale illarum secundum dicta in præcedenti articulo. Quæ si vera sunt, ut sunt profecto, actio, qua Deus hujusmodi res conservat, potentior est, quam actio, qua illas primo produxit cooperando cum causis secundis, saltem in eorum sententia, qui putant influxum Dei cooperantis ad effectus causarum secundarum non esse tam potentem, ac foret, si Deus solus prædictos effectus produceret.

Itemque substantiæ corporeæ per accidens, et non per se, creatæ:

Sequitur 2.º substantias corporeas per accidens creatas, si mox naturaliter conserventur, conservari actione distincta. Nam nisi in conservatione operetur Deus miraculose, sicut in creatione, hujusmodi substantiæ sustinentur in esse per actionem de genere suo non creativam, sed generativam, quæ rei tribuit esse dependenter a præsupposito subjecto; siquidem tales substantiæ eatenus durant in esse, quatenus forma earum retinetur in materia sustentante illam, non quidem in genere efficientis causæ, sed materialis. Ergo jam variantur causæ.

similiter quantitas panis et vini miraculose conservata in Eucharistia, diversa actione conservatur.

Sequitur 3.º Quantitatem panis, quæ miraculose conservatur separata a materia in Sacra Eucharistia, conservari actione diversa a prima ejus productione. Nam prior illa actio fuit æductio de potentia materiæ, vel concreatio cum materia, aut comproductio cum pane, juxta varias opiniones. Posterior vero actio est ex nullo subjecto, et in re est idem quod creatio; solum non ita appellatur, quia res illa jam præexistebat. Unde obiter intelligitur, hunc modum distinctionis inter productionem et conservationem, scilicet ut altera sit per modum educationis, altera per modum creationis, vel e converso, non posse naturaliter intervenire, nisi per miraculum aut supernaturale opus; nam forma, quæ fit

per actionem dependentem a subjecto, non potest naturaliter fieri aut conservari independentem a subjecto. Et eadem ratione si accidens productum in uno subjecto, transmutaretur in aliud, et in eo conservaretur, actio illa, qua conservaretur in alio subjecto, esset distincta ab illa, qua fuit productum in priori; quia esset quasi nova eductio, novaque dependentia a distincta causa; tamen illa diversitas non potest esse naturalis, quia non potest accidens migrare naturaliter de subjecto in subjectum» (1).

In secunda parte propositionis dicebam distinctionem hujusmodi non esse formalem ac per se, sed materialem ac per accidens. Etenim, quemadmodum supra dicebam in explicanda communi hac, quam hactenus tueri conati sumus, doctrina, distinctio hæc creationis et conservationis non accidit ex ipsa natura et intrinseca ratione creationis et conservationis, quasi illæ postularent necessario distinctionem, sed tantum ex diversitate principiorum seu causarum, quæ inducit eodem modo distinctionem in ipsa prima productione ejusdem rei et in ipsa quoque conservatione. Quandoquidem productio prima ejusdem rei, prout fiat v. g. a solo Deo, vel a Deo cum concursu creaturarum, diversa est; et conservatio, quæ a solo Deo per aliquod tempus fieret, et postea continuaretur cum partiali concursu aliarum causarum, jam duplicem distinctam actionem importaret. Ergo concludendum est productionem et conservationem de se non postulare distinctionem, sed distinctionem earum, quando adest, extrinsecus petendam esse, nempe ex causis ac principiis ad eas concurrentibus.

Distinctio tamen, ejusmodi non est formalis ac per se, sed materialis et per accidens

(1) Suarez, loc. cit. num. 8.

ARTICULUS III

Utrum Deus possit aliquid in nihilum redigere.

Discrimen inter
annihilationem
et corruptionem
ac desitionem
vel interitum rei

258. Annihilatio opponitur creationi, quare differt a mera corruptione, quæ generationi vel productioni ex præsupposito subjecto opponitur, atque a rei desitione vel interitu. Desinere enim solum exprimit, rem amittere esse, præscindendo a modo, quo illud amittit, sive totaliter, sive non totaliter. Corrupti vero per se dicitur res proprie, cum ita amittit esse, ut tamen subjectum vel materia adhuc permaneat, sicut a contrario res proprie generatur, quando non totaliter de novo accipit esse, sed fit ex subieto aut materia, quæ jam prius existebat. Annihilatio denique est totalis interitus rei, ita ut jam nihil amplius de illa remaneat, ne materia quidem aut subjectum; sicut e converso creatio est totalis effectio rei, seu productio ex nullo præsupposito subjecto. Unde sicut creatio est subsistentium, ita etiã annihilatio, siquidem formæ non subsistentes non ita intereunt, ut subjectum quoque illarum eandem cladem subeat, sed tantum mutet statum, vel aliam illius loco accipiat formam.

Annihilatio
est propria
duntaxat
subsistentium,
sicut creatio.

Alterum
annihilationis
corruptione
discrimen

Differt præterea annihilatio a corruptione in eo, quod non importet actionem positivam. Corruptio proprie non est sine actione positiva, per quam causa, quæ rem corrumpere vel destruere dicitur, agendo in illam ita alterat, et mutat, ut novam ei formam imprimat eductam de potentia materiæ atque impossibilem cum priore, quæ proinde desinit jam conservari a Deo, et sic perit, atque eatenus res corrumpi dicitur, ejusque loco res nova generari ex eodem subjecto aut materia quæ prius forma modo corrupta informabatur. Verum in annihilatione res sic tota perit, ut nec quidquam de illa remaneat, nec alia in ejus locum subeat: quare non est actio positiva et realis, cum nulla sit realis actio sine termino vel effectu, sed tantum negatio actionis, et tantum in hoc sensu dicitur aliquando actio negativa. Contingit vero annihilatio ex mera cessatione actionis conservatiæ totius alicujus rei subsistentis, quæ nimirum quoad

totam suam entitatem desinit conservari. Quocirca annihilatio opponitur privative conservationi, cujus est privatio.

Ad complementum doctrinæ de divina rerum conservatione quæritur, utrum Deus possit annihilare res.

259. PROPOSITIO. Deus absolute potest, et quidem solus, res in nihilum redigere, quamvis de facto nullam redigat.

Prima pars: *Potest Deus de absoluta potentia res in nihilum redigere.* Sicut Deus libere res creavit esse communicando, ita libere conservat, idem illud esse jugiter influendo. Ergo potest Deus absolute cessare a conservatione rerum. Atqui eo ipso res in nihilum verterentur ex data modo annihilationis descriptione. Ergo...

Deus potest
de absoluta
potentia
res in nihilum
redigere.

Major certa est ex asserta in primo volumine divina libertate in cunctis operibus ad extra (1). Et ita profligati manent Joannes Wicleff et cæteri, quotquot blasphemarunt, omnia ex absoluta necessitate evenire, vel Deum necessario agere (2).

Probatio est tota S. Thomæ: *Quidam posuerunt, quod Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verum, Deus non posset rem aliquam in nihilum redigere, sicut non potest a sua natura mutari. Sed, sicut supra est habitum (quæst. 19, art. 4), hæc positio est falsa et a fide catholica penitus aliena, quæ confletur, Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundum illud (Psalmi 134): Omnia quæcumque voluit Dominus fecit. Hoc igitur, quod Deus creature esse communicat, ex Dei voluntate pendet: nec aliter res in esse conservat, nisi in quantum eis continue influit esse, ut dictum est (art. 1, et 2 hujus. quæst.). Sicut ergo antequam res essent, voluit eis non communicare esse, et sic eis non facere; ita postquam jam factæ sunt, potest eis non influere esse; et sic esse desinerent; quod est eas in nihilum redigere (3).* Idemque fortasse innuere voluit propheta Hieremias, cum sic

(1) Vide *Theodic.* vol. 1.^om, num. 168, pag. 538, seqq., et hoc ipsum volum. supra num. 146, pag. 484.

(2) Quos vide citatos *Theodic.* vol. 1.^om, num. 167, pag. 537.

(3) S. Thom. 1 p., quæst. 104, art. 5. Cir. 1 part. quæst. 9, art. 2.

Dominum rogavit: *Corripue me, Domine, verumtamen in iudicio et non in furore tuo: ne forte ad nihilum redigas me* (1).

et quidem solus
Deus id potest.

Secunda pars: *Solus Deus potest res in nihilum redigere, facile demonstratur.* Quia ab eo solum res possunt in nihilum redigi, a quo absolute dependent in *esse*. Atqui a solo Deo res dependent in *esse*: unde etiam demonstravimus res omnes a Deo conservari, ita ut omnes ab illo solo possint conservari, et etiamsi quævis alia causa quocummodo concurrat ad rei alicujus conservationem, tamen nihil possit conservari sine actione Dei. Ergo sicut nihil potest fieri omnino, non interveniente concursu et actione Dei, sic etiam nihil potest annihilari, nisi cessante conservatione Dei, atque adeo a solo Deo. Idque vel ipsa experientia passim demonstrat; nam agentia corporea, quantumque polleant virtute, nihil possunt penitus destruere, sed ita destruunt, ut aliquid de substantia priori remaneat sub illa forma vel statu, sicut etiam nihil penitus efficere valent nisi ex præsupposita materia. Agentia vero immaterialia, v. g. angelos, non præstantiore pollere virtute, constat ex communi Theologorum doctrina. Nec necesse est meminisse rationalem animam, cujus in statu separationis pene nullam esse activitatem ad extra colligitur ex scriptis in extremo volumine tertio *Psychologiae*; in statu autem unionis nihil efficere potest nisi medio, quod informat, corpore.

Tertia pars: *Deus de facto nihil in nihilum revocat, traditur in primis in sacris Litteris: Didici, quod omnia, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum* (2).

de facto tamen
nihil annihilat.

Probatur autem ratione a priori. Si quid Deus in nihilum redigeret, profecto redigeret vel agendo secundum naturalem conditionem rerum, vel præter naturalem conditionem, operando quasi miraculose. Atqui neutro modo Deus potest ordinata potentia quidpiam in nihilum redigere. Ergo....

Major constat. Minor probatur per partes. *a) Deus nihil in nihilum vertit, si velit operari secundum naturalem rerum conditionem.* Nam omnis substantia de se permanentiam aliquam importat vel capacitatem ad permanendum, si a Deo

(1) *Hierem.* cap. 10, vers. 24.

(2) *Eccles.* cap. 3, vers. 14.

conservetur. Ergo non est secundum naturam rei de se permanentis, ut si semel existat, privetur existentia. Idque declaratur amplius in hunc modum. Res quæ possunt in nihilum redigi, vel sunt substantiæ immateriales, vel materiales; jam enim initio monuimus terminum annihilationis, sicut et creationis, esse rem subsistentem. Atqui substantiæ immateriales, cum careant intrinseca potentia corruptionis, nec obnoxia sint actioni destructivæ ullius causæ creatæ, de se important capacitatem perpetuo existendi, dummodo eas Deus velit conservare, quemadmodum fuse declaratum reliquimus, cum demonstraretur rationalis animæ incorruptibilitas atque immortalitas (1). Ergo si Deus vellet substantiam aliquam immaterialem in nihilum redigere, profecto non ageret secundum naturalem conditionem illius, quia nimirum rei non incapaci, sed capacissimæ ad existendum, negaret existentiam.

Verum nec substantias materiales potest Deus in nihilum revocare, agendo secundum earum naturam. Nam substantiæ materiales vel sunt composita corporea, vel etiam formæ dependentes a materia in *essendo*. Et hæc quidem postremæ, cum non sint subsistentes, proprie nequeunt dici annihilari. Ergo de compositis tantum nobis est loquendum. At composita eatenus in nihilum redigerentur, quatenus totaliter perirent etiam quoad ipsum primum eorum substratum vel subjectum, materiam primam. Atqui materia prima de se permanens est seu capacissima existendi, nec ulla est in universa natura vis, præter divinam, quæ valeat illam destruere. Sane in irrequieto turbine actionum et reactionum mundanarum, causæ creatæ agendo in corpora, modificant quidem illa varie sive substantialiter sive accidentaliter, sed materiam primam in se intactam penitus relinquunt, diversis duntaxat formis illam actuando. Ergo iterum si Deus velit substantiam corpoream annihilare, videlicet ipsam materiam primam destruendo, profecto non ageret secundum naturalem capacitatem et conditionem. Quare si quid Deus in nihilum redigeret, ageret præter naturam sicut in miraculis.

(1) Vide *Psycholog.* vol. 3.um, num. 215 et 216, pag. 630, 641 seqq.

(3) *Deus nihil in nihilum vertit, etiam agendo præter naturalem rerum conditionem.* Namque Deus nunquam operatur præter naturalem conditionem, nisi ad ostensionem suæ gloriæ ac gratiæ, quemadmodum fit in omnibus miraculis. Atqui annihilare res non pertinet ad ostensionem gloriæ ac gratiæ Dei, cum sit negatio actionis, sed potius commendat potentiam et bonitatem Dei conservatio. Ergo nec potest, potentia ordinata, Deus in nihilum redigere res operando præter conditionem naturalem, ut in miraculis.

Tota hæc demonstratio S. Thomæ est: *Quæ a Deo fiunt circa creaturam, quædam procedunt secundum naturalem cursum rerum; quædam vero miraculose operatur præter ordinem naturalem creaturis inditum, ut infra dicitur (quæst. seq. art. 6). Quæ autem facturus est Deus secundum ordinem naturalem rebus inditum, considerari possunt ex ipsis rerum naturis. Quæ vero miraculose fiunt, ordinantur ad gratiæ manifestationem, secundum illud Apostoli (1 ad Cor. 12). Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Et postmodum inter cætera subdit de miraculorum operatione. Creaturarum autem nature hoc demonstrant, ut nulla earum in nihilum redigatur: quia vel sunt immateriales, et sic in eis non est potentia ad non esse vel sunt materiales; et sic saltem remanent semper secundum materiam, quæ incorruptibilis est, utpote subjectum existens generationis et corruptionis. Redigere etiam aliquid in nihilum non pertinet ad gratiæ manifestationem, cum magis per hoc divina potentia et bonitas ostendatur, quod res in esse conservat. Unde simpliciter dicendum est, quod nihil omnino in nihilum redigetur (1).*

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

260. *Objc. 1.º Docente S. Augustino, Deus non est causa tendendi in non esse (2). Atqui esset, si quam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere (3).*

(1) S. Thom. 1 p., quæst. 104, art. 4.

(2) S. August. in lib. *Octoginta trium quæstion.*, quæst. 21 in med.

(3) Apud S. Thom. 1 p., quæst. 104, art. 3, argum. 1.º

Respondeo, dist. Major. Per se ac positive, *conc.*, per accidens et negative, *nego*.

Et contradist. Minore, nego conseq. *Non esse*, inquit Angelicus, *non habet causam per se; quia nihil potest esse causa nisi in quantum est ens, ens autem, per se loquendo, est causa essendi.* Sic igitur Deus non potest esse causa tendendi in non esse; sed hoc babel creatura ex se ipsa, in quantum est de nihilo. Sed per accidens Deus potest esse causa, quod res in nihilum redigantur, substrabendo scilicet suam actionem a rebus (1).

Objc. 2.º Deus est causa rerum, ut sint, per suam bonitatem, siquidem ex S. Augustino: In quantum Deus bonus est, sumus, (2). Sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, ut res non sint (3).

Respond., dist. Major. Deus per suam bonitatem non est causa rerum necessario, *nego*; libere, *conc.* Et concessa Minore, *nego* conseq. Divina utique bonitas est causa rerum, ita tamen ut non necessario, sed liberrime illas producat, quæ sibi sufficientissimum est, nec ad suam bonitatem conservandam indiget creaturis. Unde sicut potest sine præiudicio bonitatis suæ res non producere in esse, ita absque detrimento suæ bonitatis potest res in esse conservare (4).

Objc. 3.º Finis respondet principio. Ergo sicut initio nihil fuit nisi solus Deus, ita in fine non debet esse nisi Deus solus: quare reliqua in nihilum rediguntur (5).

Respondeo, dist. antec. ubi est conveniens ratio, *trans;* secus, *nego*, et *nego* conseq. *Quod enim res productæ sunt, postquam non fuerunt, declarat potentiam producentis: sed quod in nihilum redigerentur, huiusmodi manifestationem impediret, cum Dei potentia in hoc maxime ostendatur, quod res in esse conservat, secundum illud Apostoli (Hebr. 1). Portans omnia verbo virtutis suæ (6).*

(1) S. Thom., ibid. ad 1.um

(2) S. August., *De doctrin. christ.*, lib. 1, cap. 32.

(3) Apud S. Thom., ibid., argum. 2.º

(4) S. Thom., ibid. ad 2.um Tertia objectio, quam ibi sibi proponit S. Thomas ex eo, quod annihilatio debet esse per actionem, et tamen non possit esse, soluta manet ex dictis circa rationem annihilationis.

(5) Apud S. Thom. 1 p., quæst. 104, art. 4, argum. 1.º

(6) S. Thom. ibid. 4, ad 1.um

Objic. 4.º Omnis creatura habet potentiam finitam, quæ perfectio nequit se extendere ad infinitum. Atqui potentia creaturæ se extenderet ad infinitum, si hoc semper duraret. Ergo tandem redigenda creaturæ est ad nihilum (1).

^{res} Respondeo, *dist.* primum membrum Majoris. Creatura habet potentiam finitam activam, *conc.*, passivam vel receptivam, *nego.*

Distinguo etiam alterum membrum Majoris: potentia finita nequit se extendere ad infinitum secundum effectus producti perfectionem, *conc.*; secundum durationem in *esse* aliunde recepto et conservato, *nego.*

Et *contradist.* Minore, *neg.* consequentiam. Egregie Aquinas: *Potentia creaturæ ad essendum est receptiva tantum, sed potentia activa est ipsius Dei, a quo est influxus essendi. Unde quod res in infinitum durent, sequitur infinitatum divinæ virtutis. Determinatur tamen quibusdam rebus virtus ad mandandum tempore determinato, in quantum impediri possunt ex aliquo contrario agente, ne percipiant influxum essendi, qui est ab eo, cui finita virtus non potest resistere tempore infinito, sed solum tempore determinato. Et ideo ea, quæ non habent contrarium, quamvis habeant finitam virtutem, perseverant in æternum (2).*

Objic. 5.º Formæ et accidentia non componuntur ex materia. Atqui interdum pereunt. Ergo pereunt omnino, quin quidpiam de illis remaneat, ac proinde annihilantur (3).

Respond., *dist.* Major. Formæ, si materiales sint, et accidentia non componuntur ex materia, nec dependent a materia, *nego*; non componuntur ex materia, sed tamen dependent ab ea, ideoque non subsistunt, *conc.*

Et *concessa* Minore, *dist.* primum consequens. Pereunt omnino, quin remaneat quidpiam de intrinseca illorum entitate, *conc.*; quin remaneat eorum subjectum, cujus illa erant, et dependenter a quo existentiam sortita fuerant, *nego.* Et *nego* alterum consequens (4). Sicut ergoeductio

(1) Apud S. Thom. *ibid.*, argum. 2.º

(2) S. Thom. *ibid.*, ad 2.um

(3) Apud S. Thom. *ibid.*, argum. 3.º

(4) Cfr. S. Thom., *ibid.*, ad 3.um

novæ formæ non est creatio, quia forma, quamvis tota fit de novo, tamen non fit nisi dependenter a materia et modificando illam (1); ita e converso interitus formæ huiusmodi vel accidentis, quamvis hoc quoad intrinsecam entitatem suam pereant, nequit dici annihilatio, quia remanet eorum subjectum vel materia.

DISPUTATIO SEPTIMA DE CONCURSU DEI CUM CAUSIS SECUNDIS.

261. Nomine concursus hic intelligitur actio vel influxus Dei, cum causis secundis operantis. Et duplex potest esse, *physicus* et *moralis*: ille consistit in physico influxu vel juvamine, hic vero in morali, jussione nimirum, hortatione, minis, etc. Neque enim ille solum, qui cum alio physica actione operatur, sed ille etiam, qui alium confirmat in agendo per illa media, quæ in actum voluntatis influunt, cooperari cum ipso dicitur. Dividi etiam solet concursus in immediatum et mediatum. Immediatus est talis operatio, a qua proxime pendeat effectus; mediatum vero est talis operatio, a qua effectus non proxime, sed media alia posteriori actione dependet. Sic duo homines trabem trahentes immediatam cooperationem exercent, quia tractio illa ab utroque immediate procedit; miles autem explodens tormentum bellicum, mediate duntaxat concurrat ad evertenda mœnia. Et generatim causæ moraliter solum in effectum aliquem influentes, mediatam cooperationem obtinent; quandoquidem media moralia non aliter effectum causant, nisi quatenus prius et immediatus excitant in alio cognitionem aliquam, unde voluntas illius ad opus exercendum inclinetur. In hac vero materia ille sæpissime intelligitur nomine concursus mediati, qui in eo consistit, ut alter det alteri, aut conservet vires agendi.

Hisce in antecessum breviter declaratis, duo nobis in hac tractatione de concursu inquirenda proponimus, necessitatem

Quid
concursum.

et quæ duplex
concursum phy-
sicum et moralis.

immediatum
et mediatum.

Quid veniat in
hoc tractatu sæ-
pe nomine con-
cursum mediati.

(1) Cfr. *Cosmolog.*, num. 159, pag. 612, *Objic.* 6.^a, et pag. 613 seqq.